

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ»**

Студентки 2 курсу, 5 м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Проколійко
Катерини
Миколаївни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

Київ 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології
Кафедра публічного управління та адміністрування
Освітній ступінь: магістр
Спеціальність: публічне управління та адміністрування
Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«20» січня 2021 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентові

Проколійко Катерині Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту): «Механізми запобігання проявам корупції в системі державної служби»

Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2020 р. № 3940

2. Строк здачі студентом закінченої роботи (проекту): 22.10.2021

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту): вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Об'єкт дослідження: процес формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Предмет дослідження: теоретико-методологічні аспекти формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

1.1. Поняття «корупція», її сутність, зміст та прояви

1.2. Характеристика механізмів, спрямованих на запобігання і протидію корупції у системі державної служби

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан корупції і проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби

2.2. Практика формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напряму дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	до 13.11.2020	13.11.2020
2	Затвердження плану та завдання випускної кваліфікаційної роботи	до 20.01.2021	20.01.2021
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	до 16.04.2021	16.04.2021
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	до 14.06.2021	14.06.2021
5	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису третього розділу випускної кваліфікаційної роботи	06.09.2021	06.09.2021
6	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 22.10.2021	22.10.2021
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	25.10-05.11.2021	25.10-05.11.2021
8	Зовнішнє рецензування ВКР	08.11-12.11.2021	08.11-12.11.2021
9	Подача роботи завідуючому кафедрі	15.11-19.11.2021	15.11-19.11.2021
10	Захист випускної кваліфікаційної роботи	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «20» січня 2021 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Керівник проектної групи (гарант освітньої програми) Дьяченко О.В.

9. Завдання прийняв до виконання студент _____
(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота характеризується актуальністю та своєчасністю, оскільки присвячена питанням протидії корупції у системі державної служби. Робота відповідає затвердженій темі.

У роботі наведено основні види та форми корупції, особливості формування та функціонування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби. Визначено сучасний стан корупції та проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби. Проаналізовано практику формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України. За результатами аналізу розроблено заходи щодо вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

У процесі дослідження здобувач продемонстрував достатній рівень володіння методологією наукових досліджень, вміння використовувати сучасні методи оброблення інформації.

Випускна кваліфікаційна робота Проколійко К.М. виконана у повному обсязі, відповідає встановленим вимогам та рекомендується до захисту.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Дьяченко Ольга Володимирівна _____
(підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____
(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи (гарант освітньої програми): Дьяченко О.В. _____
(підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Н.Л. _____
(підпис)

«19» листопада 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....	5
1.1.Поняття «корупція», її сутність, зміст та прояви.....	5
1.2. Характеристика механізмів, спрямованих на запобігання і протидію корупції у системі державної служби.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	18
2.1.Сучасний стан корупції і проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби.....	18
2.2. Практика формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України.....	27
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	35
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особлива увага до проблеми корупції в системі державної служби з боку державного управління зумовлена тим, що корумпованість державних службовців набула глобального характеру. Корупція розглядається як невідлучний складник: з одного боку, двигун української економіки, з іншого боку, гальма української економіки, оскільки сьогодні всі економічні відносини побудовані на корупції. Її причини пов'язані з відсутністю контролю за витрачанням різного роду ресурсів під час їх реалізації в економічній політиці, бажанням людей заробити шляхом свого службового положення. Розв'язання питань протидії та запобігання корупції повинно базуватися на теоретико-методологічному обґрунтуванні комплексу заходів, адміністративно-правовому підході до пізнання й моніторингу причинного комплексу відтворення феномену «корупція», а також розробленні ефективного адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупційним правопорушенням на сучасному етапі розвитку суспільства.

Метою роботи є вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Об'єктом роботи є процес формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби .

Предметом роботи є теоретико-методологічні аспекти формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблеми формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби висвітлені в працях таких учених як: Л.І. Камлик [21], Є.В. Невмержицький [21], О.В. Клименко [22], А.С. Петрова [24], В.В. Кузьменко [23] та ін. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Для досягнення зазначеної мети було вирішено такі **завдання**:

- досліджено поняття «корупція», її сутність, зміст та прояви;
- охарактеризовано механізми, спрямовані на запобігання і протидію корупції у системі державної служби;
- проаналізовано сучасний стан корупції та визначити проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби;
- досліджено практику формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України;
- визначено шляхи вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Для вирішення поставлених завдань в процесі дослідження було застосовано комплекс *загальнонаукових і спеціальних методів та підходів*.

Так, *історичний і логічний* методи були використані в процесі вивчення теоретичних засад запобігання проявам корупції. *Методи аналізу та синтезу* використовувалися при дослідженні сучасного стану механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби. *Системний підхід* використано для визначення шляхів удосконалення механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Апробація. Основні результати дослідження викладено у статті: Проколійко К.М. Механізми запобігання проявам корупції у системі державної служби // Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій : зб. наук. ст. студ. відп. ред. Н. Л. Новікова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 280 с. (С. 186-191).

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (49 найменувань) та додатку. Матеріали роботи містять 5 рисунків та 1 таблицю. Загальний обсяг роботи складає 50 сторінок комп'ютерного тексту, основної частини – 44 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

1.1. Поняття «корупція», її сутність, зміст та прояви

Згідно з деякими енциклопедичними словниками, слово «корупція» пішла від латинського слова «*corruptio*». Це означає «розбещення», «псування». Іншими словами, це можна розуміти: як корумпованість окремих посадових осіб державної організації, як соціальну корупцію, що роз'їдає державу, і суспільство загалом.

Варто помітити, що чіткого визначення корупції між українськими юристами та практиками немає. Базові підходи до розуміння поняття корупції можна узагальнити так: під корупцією розуміють хабар для держслужбовців, зловживання владою або службовим становищем на користь певних особистих інтересів, використання державних повноважень та статусу для задоволення інтересів окремих осіб або третіх осіб, а також як ознака організованої злочинності [22, с. 94].

Проаналізувавши різноманітні міжнародно-правові документи можна прийти до висновку, що безперечно існують різні підходи до розуміння корупції. Як приклад, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинності зазначено, що корупція це – «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». У другому документі ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) визначається термін корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях»[42].

Отже, корупція – це складне багатогранне явище у світі, що негативно впливає на всі аспекти політичного, соціального, економічного, культурного розвитку населення і держави вцілому. Корупція проявляється як у протиправних діях чи бездіяльності, так і у аморальних чи неетичних вчинках [24, с.97].

Найпершими хто офіційно визначив термін «корупція» у органах державної влади були представники Кабінету Міністрів України, які виклали у своєму листі від 2 квітня 1993 р. № 19-683/4, адресованому Верховній Раді України необхідність законодавчо визначити поняття «корупції» наступним чином: «корупція - це суспільне небезпечне діяння, що полягає в корисливому використанні посадовими особами свого службового становища і пов'язаних із ним можливостей для збагачення, протиправного одержання матеріальних чи інших благ і переваг в особистих чи групових інтересах». В даному листі також йшла мова про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходів щодо посилення боротьби із злочинністю» [8].

Зрештою саме Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР. Офіційно визначив термін «корупція». Згідно зі ст. 1 даного Закону «корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, направлена на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг» [2, с. 3].

Саме протиправне використання владних повноважень у мінімальнішому значенні, якими наділена особа, уповноважена на виконання функцій держави, з метою незаконного одержання особистої вигоди для себе чи інших і є основною ознакою корупції[20].

Міждисциплінарна група Ради Європи з питань корупції вважає, що термін «корупція» це будь-яке інше поводження осіб, яким доручене виконання визначених обов'язків у державному чи приватному секторі і яке веде до порушення обов'язків, покладених на них статутами державного

посадовця, приватного працівника, незалежного суб'єкта чи інакшого роду взаємин і має на меті одержання будь-якої незаконної вигоди для себе чи інших [42].

Ряд інших Міжнародних організацій термін «корупції» трактують як соціальне явище. Наголошуючи на тому, що саме державні службовці чи інші особи, уповноважені на виконання функцій держави, використовують своє службове становище, повноваження а деколи і авторитет в особистих приватних інтересах [25, с. 159].

Беручи до уваги іноземний досвід законодавчого регулювання антикорупційної сфери, Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 р. № 1506-VI. Даний документ врахував недоліки Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 05 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР, який містив лише пункти що висвітлювали заходи відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. В Законі трактувалося, що «боротьба з корупцією» це лише час агресивного нападу на корупцію, шляхом застосуванням кримінально-правових та інших видів репресивних заходів на конкретні прояви корупції, громадянами, які здійснили корупційне правопорушення. Та нажаль, «боротьба» з корупцією не виступаю в даному Законі як профілактичний захід [3].

Варто зазначити, що прийнятий новий Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 р. № 1506-VIЮ, у якому висвітлювались обмеження, які мають попереджувальний характер і спрямовані саме на запобігання корупції. Запобігання корупції охоплює велике коло заходів, які спрямовані на зниження корупції та обмеження впливу на суспільні процеси, усунення соціальних передумов корупції, причин і умов корупційних злочинів [3].

Як зазначено у ст. 1 цього Закону: «Корупція – використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання

неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей» [3].

Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» прийнятий 7 квітня 2011 р. 3206-VI висвітлює поняття «корупція» аналогічно визначенню що наведене у попередньому Законі, за винятком однієї статті Закону, у якій вказано детальний перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення [4].

Слід зауважити, що Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР поняття «корупція» трактує лише як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм владних повноважень для одержання неправомірної вигоди тобто матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, в той час як з 1 липня 2011 року це визначення розширило своє розуміння, в частині що «корупція» це ще й обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі уповноваженій на виконання функцій держави, або на вимогу такої особи надати неправомірну вигоду з метою використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [2, с. 2].

Безперечно поняття «корупція», як правова, категорія являє собою всеохоплююче юридичне поняття, яке зібрало в собі взаємопов'язані корупційні правопорушення..

Однією з передових ознак організованої злочинності, зокрема економічної, є звісно ж корупція. Для ефективного та безпечного функціонування тіньової економіки підкуп працівників правоохоронних і контролюючих органів, чиновників і політиків, прокурорів і суддів є основним етапом. Найбільша небезпека у економічній сфері країни це саме функціонування нелегальних злочинних організованих угруповань у бізнесі і органах державної влади. І як наслідок, правопорушники перетворюються на владу, а представники влади можуть ставати злочинцями [21, с.86].

Проаналізувавши загальні риси корупції, основні її елементи, як вона може проявлятися, та як впливає та функціонування інших державних інститутів, вважаю за доцільне більш докладно зупинитися на наступних видах рівнів:

1. Перший рівень – це високорівнева корупція, у перекладі з лат. означає «елітарна» або «можновладна». Даний вид характерний для вищих рівнів влади, такими органами є вищі державні органи: КМУ, ВРУ, Суди, Адміністрація Президента, всі центральні органи виконавчої влади, правоохоронні органи тощо. Саме на даному рівні розробляються корупційні схеми, створюються організовані корупційні угруповання [23, с.182].

До основних форм прояву «високорівневої» корупції слід віднести:

- 1) корупційний лобізм;
- 2) корупційний протекціонізм і фаворитизм;
- 3) фінансування політичних партій у невизначених сумах;
- 4) перехід з державних посад на посади у приватні фірми; приватні фірми фінансувалися при перебуванні на державній посаді;
- 5) поєднання державної служби з комерційною діяльністю;
- 6) роздавання податкових пільг;
- 7) надання монополії щодо певного виду комерційної діяльності;
- 8) державний рекет, або торгівля дискреційною владою, що мали на меті створення перешкод в отриманні певних спеціальних дозволів, ліцензій, сертифікатів тощо;
- 9) призначення на відповідальні державні посади тощо.

Наприклад:

1) злиття з владою, шляхом входження організованої злочинності у органи державної влади. Характеризується взаємозалежністю кримінальних структур, законодавчої та адміністративної діяльності. Це проявляється не лише в корисливому зловживанні владою, чи у розкраданні але й у інших економічних злочинах, задоволенні корпоративних інтересів політичних партій і груп, а також у значній підтримці виборчого процесу. Саме

задоволення вузькогрупових інтересів з корисливих, та інших мотивів, найхарактерніше для корупції [27, с. 134];

2) нелегальний лобізм, політика держава, спрямована на обмеження міжнародної торгівлі, інвестування і підтримання приватних структур за рахунок держави, надання пільгових кредитів та не законних внесків політичним внески на політичні цілі, прихована, таємна участь державних службовців у підприємницькій діяльності тощо. [26, с. 100].

Сфери «високорівневої» корупції які є найбільш вразливими це бюджетна сфера, невід'ємним елементом якої є міжнародна валютна допомога; митна сфера; соціальна, що проявляється у приватизації державного майна розподілу державної власності та земель колективного користування; енергетична сфера; перевірка та управління тіньовою економікою, незаконним бізнесом.

2. Другий рівень це «корупція в середніх рівнях влади». По іншому, можна назвати як «корупція обласного рівня». Через менш вагомі та обмежені повноваження державних службовців на даному рівні, а саме нижча фінансова спроможність, менша кількість об'єктів державної власності, реалізація правопорушень корупційного характеру займає меншу позицію, і як наслідок менші розкрадання чи зловживання владою. Проте, беручи до уваги, що на обласних рівнях чи не вдвічі більше державних службовців ніж на високому рівні, шкода від корупціонерів цього рівня навряд чи менша [23, с.184].

3. Третій рівень це «корупція низького чиновництва», що в основному функціонує у районах, невеликих містах. Це рівень тих державних службовців, що виконують свою роботу безпосередньо з підготовки управлінських рішень. Готують висновки, або видають відповідні роз'яснення тощо. Також на даному рівні здійснюються контрольні та наглядові дії. Наприклад розслідування справ, притягнення до правової відповідальності [23, с.185].

Корупція низького чиновництва має певні ознаки.

По-перше, поширюється на місцевий локальний рівень а саме на рівень муніципальної влади, де не вирішуються питання значного, довготривалого характеру;

По-друге, елементом корупції у кожному індивідуальному випадку є задоволення «поточних» потреб суб'єкта. Так наприклад, отримання фінансової допомоги, оформлення відповідної довідки, взяття на облік, запровадження власної справи тощо.

Вразливими та небезпечними сферами корупції низького чиновництва є митна сфера, проявляється у незначних порушеннях митних норм, дрібна контрабанда; сфера дрібного підприємництва; дозвоільно-ліцензійна сфера; контрольно-наглядова діяльність; діяльність правоохоронних органів; обслуговування населення у сфері житлово-комунальних питань; сфера охорони здоров'я; сфера освіти, культури, дошкільного виховання.

4. Четвертий рівень корупція «від бідності». Найбезпечніший та мало розповсюджений вид корупції. Виконується тривіальними бюрократами, не постійно, залежно від ситуації, або коли опинилися вже в «дуже важкому фінансовому становищі». Її відносна безпека полягає в тому, що корупцію здійснюють чиновники, які мають достатньо високий моральний рівень, люблять свою країну та поважають свій народ [23, с.186].

Зробивши висновок, можна зауважити, що поняття «корупція» є складним та багатогранним елементом, що охоплює всі аспекти громадянського суспільства такі як політичний, економічний, культурний, морально-психологічний і впливає на ці аспекти негативно та руйнуюче. Основним змістом корупції є задоволення корисливих індивідуальних чи колективних потреб, шляхом хабарництва, підкупу, зловживанням владою та службовим становищем всупереч антикорупційним законам та законам моральності. Соціальна сутність корупції полягає в тому, що вона: має соціальну обґрунтованість, тобто являється продуктом соціального життя; має свою соціальну ціну, яку платить суспільство за існування корупції; вагомо впливає на основні соціальні процеси; має історичний початок і масштабний характер; може адаптуватись до соціальної реальності, час від часу змінює свій облік.

1.2. Характеристика механізмів, спрямованих на запобігання і протидію корупції у системі державної служби

Сучасне антикорупційне законодавство визначає чіткий перелік положень, які за своїм змістом є антикорупційними обмеженнями та заборонами, що стосуються конкретних видів поведінки посадових осіб; призначення даних положень це протидія та запобігання корупції. Вимоги та процедури які зазначаються у законодавстві, які спрямовані на запобігання корупції необхідно розуміти кожному громадянину та дотримуватись звісно ж кожному державному службовцю. Можна сказати, що положення спрямовані на запобігання та протидію корупції є цілісною системою, певним комплексом які всебічно виступають «перешкодою» на шляху вчинення корупційних злочинів [17, с. 91].

Положеннями Закону України «Про запобігання корупції» передбачено такі механізми запобігання та протидії корупції:

1) *обмеження для суб'єктів, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції»* (щодо одержання подарунків, щодо використання службових повноважень чи свого становища, щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними, щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб) [5].

Вищезазначені обмеження поширюються на чітко визначене законом коло осіб. До таких можна віднести:

- 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 2) особи, які для цілей антикорупційного законодавства прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону [5].

Зазначеним вище категоріям осіб категорично забороняється використовувати своє службове повноваження та становище чи пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи для третіх осіб. Також заборонено використовувати будь-яке комунальне чи державне майно або гроші в особистих інтересах.

В законодавстві України зазначені не лише загальні положення про заборону використання свого службового становища а ще й список видів неналежної поведінки. Список не є вичерпним, проте наразі, охоплює майже всі основні ситуації, з якими можна зіткнутись на практиці.

У ст. 25 Закону «Про запобігання корупції» визначено обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності для осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону [5].

Даним категоріям осіб заборонено займатися іншою оплачуваною () або підприємницькою діяльністю, крім викладацької, наукової, творчої, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту.

Обмеження щодо одержання подарунків передбачено статтею 23 Закону «Про запобігання корупції» та поширюється на осіб, зазначених у п. 1, 2 ч.1 ст. 3 Закону [5].

Як визначає закон, подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Категорично забороняється вимагати, просити, одержувати подарунки (незалежно від їх вартості) для себе або близьких осіб від юридичних та фізичних осіб:

- у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

- якщо особа, яка дарує (дарувальник), перебуває в підпорядкуванні особи, якій вона дарує подарунок (обдаровуваного) [15].

Особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. [5].

У п. 1 ч. 1 ст. 3 закону «Про запобігання корупції» зазначений перелік посад, претенденти на які зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

У випадку, коли все ж таки виникли такі ситуації, які б порушили вищезазначені положення, суб'єкти закону та їх близькі особи вимушені вжити відповідні заходи задля усунення таких обставин. Строк усунення незаконних обставин складає 15 днів.

У разі, коли все ж таки обставини добровільно вирішити не вдалося у п'ятнадцятиденний строк, то особи, що порушили норми закону підлягають переведенню на іншу посаду, а якщо відповідної рівнозначної посади в органі немає, та впродовж місяця особа не була переведена, то в такому випадку особа підлягає звільненню. [15].

2) зобов'язання щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Так, Закон виділяє заходи зовнішнього (керівником) та самостійного (працівником) врегулювання конфлікту інтересів. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів може здійснюватися шляхом: усуненням особи від виконання завдання, вчиненням дій, прийняттям рішення чи участі в його прийнятті; обмеженням доступу особи до інформації; переглядом обсягу службових повноважень особи; застосуванням зовнішнього контролю; переведенням або звільненням особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. У свою чергу самостійне врегулювання конфлікту інтересів не обмежується конкретним переліком способів, головне, щоб працівник у

законний спосіб позбувся приватного інтересу, який зумовлює реальний конфлікт інтересів [15].

Окремо варто пам'ятати, що у статті 35¹ Закону України «Про запобігання корупції» передбачено своєрідні правила врегулювання конфлікту інтересів, що виник у роботі окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави;

3) *правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб уповноважених на виконання функцій держави.* Зазначені правила затверджуються Наказом Національного агентства з питань державної служби України. Всі державні службовці та особи уповноважені на виконання функцій держави неухильно мають дотримуватися даних правил та принципів. За порушення правил етичної поведінки державними службовцями може наставати дисциплінарна та адміністративна відповідальність. [6];

4) *процедури фінансового контролю.* Даний вид механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби зобов'язує усіх суб'єктів зазначених у ст. 3 Закону подавати декларації (щорічні, перед звільнення, після звільнення) а також подавати повідомлення до Національного агентства у випадку змін у майновому стані суб'єкта декларування. В свою чергу Національне агентство здійснює перевірку поданих суб'єктами декларування декларацій.[14] ;

5) *державний захист викривачів.* Даний механізм відносно новий та полягає у забезпеченні допомоги викривачам які здійснюють повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою. У випадку існування загрози їх або їхніх близьких родичів життю, житлу, здоров'ю та майну, через те що вони повідомили про порушення вимог Закону, правоохоронні органи можуть застосувати до них різні заходи, які б захищали їх від незаконних посягань. Перелік заходів, зазначений у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [10];

б) відповідальність за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень У разі здійснення корупційного злочину, до особи може бути застосована кримінальна, адміністративна, цивільно-правова або ж дисциплінарна відповідальність. Якщо судом не застосовано покарання до особи яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією та не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави, то така особа підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку [5];

7) інші механізми запобігання і протидії корупції, а саме:

- забороняється отримувати пільги, чи послуги а також майно органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Як зазначено у статті 54 Закону України «Про запобігання корупції», державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України. У випадку одержання від фізичних, юридичних осіб незаконно чи безоплатно гроші або інше майно, нематеріальні активи, пільги чи послуги у разі визначення на те підстав, буде застосовуватись відповідальність відповідних посадових осіб державних органів [5];

- антикорупційної експертиза нормативно-правових актів. Даний механізм застосовується для того, щоб виявити в проектах або в діючих нормативно-правових актах ознак, що породжують або можуть породжувати здійснення корупційних злочинів або злочинів, пов'язаних з корупцією, та розроблення рекомендацій по їх усуненню [12];

- проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним

ризиком, перелік яких затверджує Національне агентство, на підставі вимог статті 51³ Закону України «Про запобігання корупції», у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

Метою здійснення спеціальної перевірки щодо зазначених осіб – покращення рівня та якості відбору претендентів на посади, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та запобігання прийняттю на службу осіб, яких у разі призначення виникатиме конфлікт інтересів. Зазначений механізм дає змогу керівнику державного органу, отримати всебічну інформацію про кандидата на зайняття посади та призначити на посаду кандидата об'єктивно та неупереджено, або ж у випадку наявності на те причин відмовити кандидату у призначенні на посаду.

- *стабільне функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Даний реєстр веде Національне агентство з питань запобігання корупції. В даному ресурсі зазначена інформація про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією злочинів, Інформація про юридичних осіб теж міститься у реєстрі, а саме відомості про застосовані заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення) [38].*

Тому, уникнути корупцію можливо за умови коли особа уповноважена на виконання функцій держави відчуватиме свою значущість та відповідальність за створення вільного від корупції державного органу. Тобто всім працівникам необхідно подбати про те, щоб сторонні особи не могли вплинути на їхні рішення при виконанні службових обов'язків, а корумповані колеги не були приховані від солідарності та лояльності.

На момент вступу на державну службу особа зобов'язана добросовісно та правильно здійснювати свої робочі обов'язки, не порушувати законодавство, слідувати принципам добросовісності у своїй поведінці. І лише так поведінка працівників не порушить законність та мораль, не заподіє збитків державному органу та не пошкодить його авторитет.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан корупції і проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби

У 2020-2021 роках за результатами низки соціологічних опитувань корупція продовжує бути одним з найважливіших питань для України.

Якщо одразу після президентських і парламентських виборів 2019 року спостерігалось стійке «перетікання» оцінок респондентів з категорії «рівень корупції зріс» до категорії «рівень корупції лишився тим самим» (в результаті так званих післявиборчих політичних очікувань), то протягом 2021 року спостерігалась прямо протилежна тенденція (рис.2.1) [43].

На першому місці не тільки в Україні а й у світі корупція опинилася. Саме через серйозні проблеми такі як: «вартість життя на високому рівні а заробітна плата на низькому» та «військовий конфлікт на Сході України». Варто зазначити, що пандемія «COVID-19» це ще один додатковий показник до корупції у всьому світі.

Програмою «Долучайся!», було проведено опитування, за результатами якого населення України зазначило, що корупція є дуже серйозною проблемою (74,9% жінок, 75,6% чоловіків). Молоде покоління (18-29 років) продемонструвало найнижче занепокоєння проблемою корупції (70,6% вважають, що це дуже серйозна проблема), а група респондентів віком понад 60 років була налаштована найбільш песимістично (76,8% зазначили, що корупція є дуже серйозною проблемою) [46].

Попри те, що кількість осіб, які вважають, що рівень корупції в Україні залишається незмінним, зменшилася на 8%, кількість осіб, які вважають, що він зріс – збільшилася на 12%. При цьому частка респондентів, які вважають що корупція в Україні зменшилася, впав з 7% до 4%. В результаті загальна

кількість осіб, які вважають, що рівень корупції в Україні залишився незмінним або зріз станом на серпень 2021 року склав 87% [43].

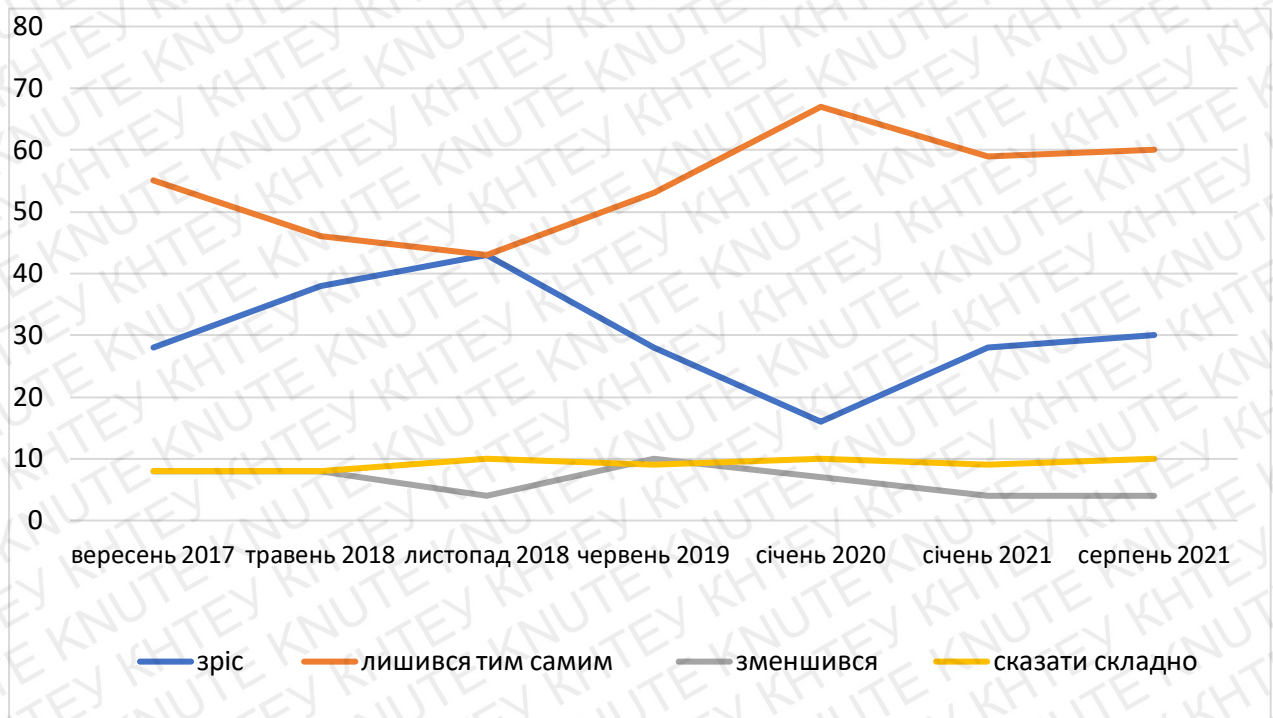

Рис.2.1 Динаміка корупції в Україні за 2017-2021рр.

Джерело: [43]

За результатами соціологічного дослідження, організованого Національним агентством з питань запобігання корупції, на початку 2020 року було визначено сфери та соціальні інститути з найбільшим рівнем поширеності корупційних практик.

На думку населення, найбільш корумпованими інституціями є: митниця (4,5), суди (4,43), Верховна Рада (4,37), прокуратура (4,33) медицина (4,32) та податкова служба (4,26) [48].

Зазначені вище негативні оцінки сприйняття населенням зміни рівня корупції та оцінки антикорупційної реформи у 2020 році знаходять своє відображення й у оцінках корупційного досвіду громадян.

Якщо в період 2019-2021 років показник сприйняття корупційного досвіду знаходився на рівні 40% (коливання в межах похибки) то в 2021 році спостерігається динаміка значного зростання майже до 50% (рис. 2.2) [48].

При цьому майже кожен п'ятий українець протягом останніх 12 місяців безпосередньо стикався з проявами корупції.

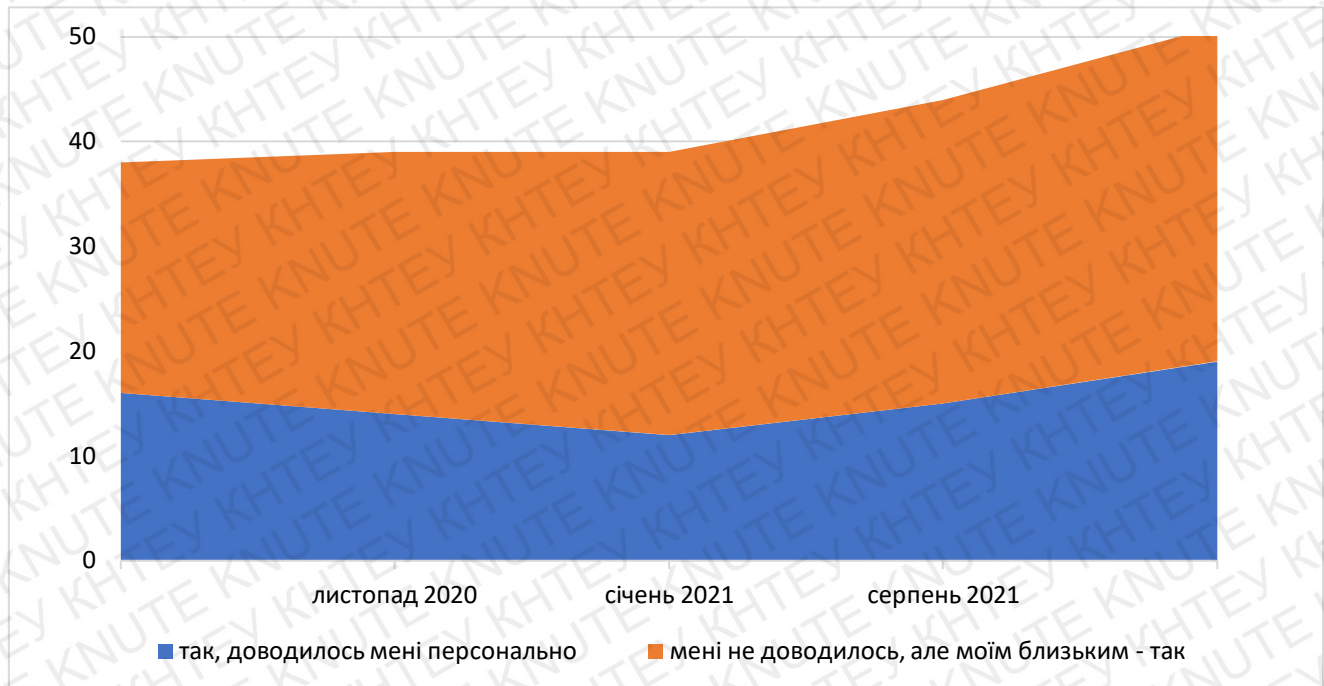

Рис.2.2 Сприйняття корупційного досвіду громадянами України, 2020- 2021

Джерело: [48].

Роль державних органів та соціальних інституцій у запобіганні корупції, рівень довіри до них зазначено на рис.2.3.

Серед низки інституцій, які відіграють визначальну роль у протидії корупції в державі, провідними у серпні 2021 року респонденти зазначили антикорупційні органи .

Показовим є завершення післявиборчих очікувань громадян стосовно ролі органів влади у боротьбі з корупцією (після виборів 2019 року), що призвело до негативної динаміки відносно січня 2020 року в оцінці ролі у протидії корупції та поверненням до показників липня 2019 року таких органів: Верховна Рада України (з 20% до 15%), КМУ (з 15% до 7%) [44].

Президент України/Офіс Президента України, на думку громадян, залишається одним з головних інститутів у боротьбі з корупцією, проте оцінка важливості його ролі суттєво зменшилась (з 32% до 24%) [44].

Громадяни песимістично налаштовані в оцінці ролі органів влади в боротьбі корупцією, які більше оцінюють власну роль в цьому процесі (збільшення показника з 19% до 23%).

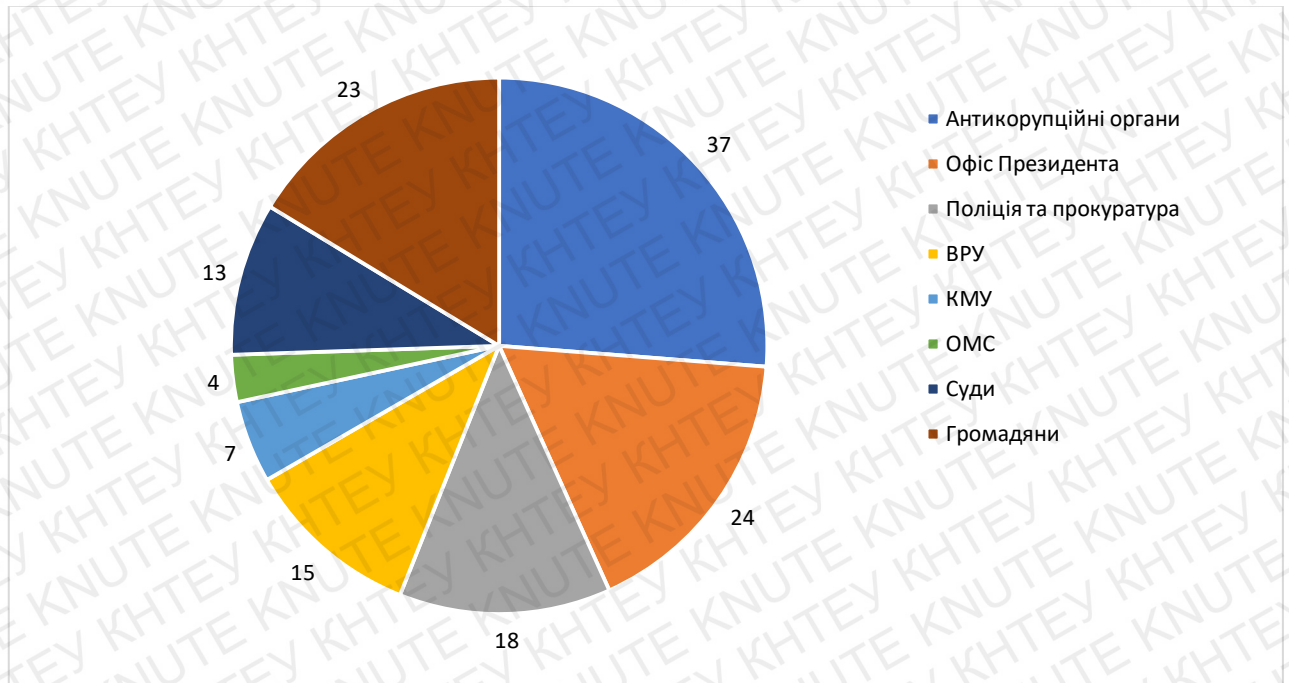

Рис. 2.3 Роль державних інституцій у протидії корупції та рівень довіри до них, 2021 р.

Джерело: [44].

Вартим уваги є те, що населення України втрачає довіру до органів державної влади. Антикорупційні органи є лідерами за важливістю ролі у протидії корупції, проте і до них довіра серед населення падає [44].

Головною метою державної політики боротьби з корупцією та запобігання їй є організація та функціонування ефективної системи запобігання і протидії проявам корупції, визначення та подолання соціальних передумов корупції, боротьба з її наслідками, застосування невідворотного покарання за вчинення корупційного злочину. Проте існує ряд проблем запобігання проявам корупції в системі державної служби.

Під час «Опитування антикорупційна доброчесність 2020» ініційоване та організоване Національним агентством з питань запобігання корупції за підтримки Національного агентства України з питань державної служби та Центру

з питань доброчесності в оборонному секторі при Міністерстві оборони Норвегії, Цільовими групами дослідження якого були – уповноважені з питань запобігання та виявлення корупції, у тому числі уповноважені з питань запобігання та виявлення корупції на державних підприємствах, державні службовці категорій «Б» і «В», які працюють в органах влади різного рівня (центрального та місцевого), більшість респондентів зазначили, що керівництвом державного органу чи підприємства, де вони працюють, постійно наголошується на необхідності протидіяти корупції, і ця політика підкріплюється реальними діями. Проте від 5,4% до 6,7% респондентів зазначили, що на важливість антикорупційної політики в їх державних органах і підприємствах взагалі не звертається увага, а вдвічі більше респондентів (від 8,7% до 13,5%) зазначили про те, що про нетолерування корупції наголошується, однак керівництво свою позицію не підкріплює реальними діями. Викликає занепокоєння той факт, що від 2,0% до 3,5% респондентів зазначили, що корупція укорінена у діяльності їх організації, і з нею ніхто не бореться (рис.2.4) [33].

Рис. 2.4 Позиція керівництва державних органів щодо політики протидії корупції у державному органі, 2021 р.

Джерело: [33].

Дослідження також показало що значна кількість механізмів запобігання проявам корупції порушуються у державних органах (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Антикорупційні обмеження, які системно ігноруються у державних органах, та категорії осіб які були опитані, 2021 р.

Вид обмеження	Уповноважені (%)	Державні службовці (%)
Конфлікт інтересів у трудових відносинах	8,1%	8,6%
Отримання подарунків від підлеглих	5,0%	5,7%
Підпорядкування близьким особам	4,9%	6,2%
Отримання подарунків співробітниками від фізичних осіб та організацій, з якими взаємодіє працівник	4,1%	5,6%
Конфлікт інтересів при закупівлях	3,2%	3,2%
Матеріальна чи інша допомога органу від різних організацій або осіб без оформлення	2,9%	3,3%
Незаконне сумісництво або таке, що негативно позначається на робочих результатах	2,4%	3,2%
Я не виявляв/ла жодного з цих порушень (мені невідомо про жодне)	75,4%	82,7%

Джерело: [33]

Переважає більшість респондентів з числа уповноважених (75,4%) зазначили, що вони не виявляли жодних порушень антикорупційних обмежень, які системно ігнорувалися б керівництвом органу або підприємства, де вони працюють. Цієї думки дотримуються 82,7% державних службовців. Незначна кількість респондентів (від 8,1% до 8,6%) повідомили про наявність антикорупційних обмежень, які системно ігноруються керівництвом органу (наприклад, конфлікт інтересів у трудових відносинах і сфері закупівель, отримання подарунків, підпорядкування близьким особам тощо).

Міжнародна антикорупційна організація Transparency International оприлюднила чергове щорічне дослідження – «Індекс сприйняття корупції» за 2020 рік .

Україна в новому «Індексі сприйняття корупції» (також відомому за англійським скороченням CPI) за 2020 рік, отримала 33 бали за 100-бальною шкалою. 100 балів – найкращий теоретично можливий результат, коли корупція в державних органах, як зазначають експерти і представники бізнесу, визначається як відсутня. Найгірше можливе становище зі сприйняттям тотальної корумпованості – це 0 балів.

Україна з 33 балами посіла 117 місце серед 180 країн. В організації «Transparency International Україна», визначили, що індекс України у 2020 році збільшився через створення нових функцій у Вищому антикорупційному суді та рестарту Національного агентства з питань запобігання корупції [49].

У «Transparency International Україна» застерігають, що останнім часом в Україні існують ризики, які значно можуть вплинути на механізми запобігання проявам корупції і як наслідок крок назад у сфері подолання корупції. Дана організація у 2020 році рекомендувала Україні виконати п'ять положень, що суттєво могли б покращити показники країни в CPI. Лише дві з них було частково виконано. По-перше, в країні було піднято ефективність систем запобігання корупції у політичній сфері; по-друге запроваджено відкритий та підзвітний процес приватизації державного майна [49].

Нажаль, решта положень залишились невиконаними. Серед них функціонування незалежної, самостійної та професійної судової влади; органам антикорупційної сфери мали б бути надані більш ширші повноваження, в той час як СБУ навпаки позбавити певних повноважень, зокрема у сфері протидії економічним корупційним злочинам. Безперечно, зазначені зауваження організація «Transparency International Україна» визначає і цього року. З доданням додаткової - встановлення прозорого та підзвітного управління публічними активами та стовідсоткове вдосконалення сфери публічних закупівель [49].

Висвітлений Індекс сприйняття корупції говорить про те, що багато країн, в тому числі і Україна можна сказати не прогресує в протидії корупції за останні п'ять років (рис.2.5).

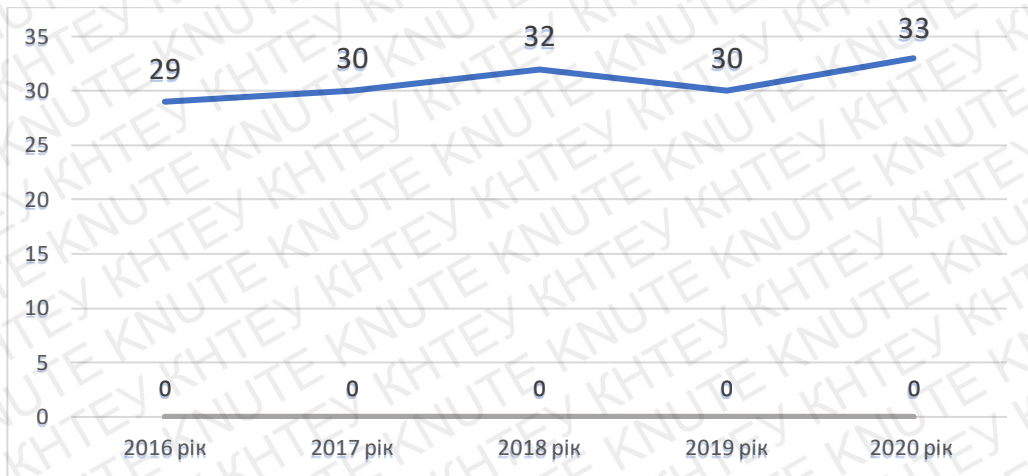

Рис. 2.5. Індекс сприйняття корупції для України, 2016-2020 рр.

Джерело: [49]

Проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби.

Одним із найважливіших механізмів запобігання проявам корупції є прийняття антикорупційної програми, яка має визначати основні засади щодо запобігання та виявлення корупції не лише в самому апараті державного органу, а й у відповідній галузі своєї діяльності, стосовно якої здійснює державну політику [12].

Відмінна та скрупульозна підготовка антикорупційної програми кожного органу державної влади – це досягнення успіху у боротьбі з корупцією та спад корупції в Україні в цілому що в майбутньому призведе до встановлення довіри населення до державних органів [12].

Однак, на практиці в більшості органів державної влади антикорупційна програма виступає лише імітацією запобігання та протидії корупції та не передбачає чітко визначені етапи для запобігання корупційних порушень чи мінімізації корупційних ризиків.

Нажаль, у побутовому житті, корупція вже є закоренілими нормами поведінки громадян і не сприймається як відхилення від моральних чи правових норм. Стабільних вимог від громадськості до державних службовців щодо дотримання певних правил етичної поведінки та доброчесності та об'єктивного висвітлення ситуації щодо запобігання та протидії корупції, що веде до викривленого сприйняття корупції, нажаль, немає. [18].

Що стосується конфлікту інтересів то даний інститут є елементом і причиною корупційних правопорушень, у тому числі майже кожного корупційного злочину. Недосконалість законодавства та малоефективні механізми виявлення конфлікту інтересів обмежують можливості мінімізації корупційних правопорушень [29].

Нормативно-правове трактування заборон та обмежень на одержання подарунків, участь державних службовців у певних правовідносинах є недосконалим, не в усіх випадках заборони та обмеження забезпечені заходами юридичної відповідальності.

Правила етичної поведінки державних службовців, які функціонують наразі, є недосконалими, оскільки не здійснюються належним чином через те, що керівники посадовців в рамках своїх повноважень, не притягають винних до відповідальності.

Визначені Законом категорії осіб, що належать до суб'єктів декларування є неповними, таким чином може знизити потенціал інструментів фінансового контролю.

Нажаль суб'єкти декларування недостатньо ознайомлені із положеннями та вимогами до фінансового контролю, яке полягає у поданні достовірних відомостей у декларації, через це кампанія декларування - подання інформації до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є обтяжливим для таких осіб.

Не вирішеною проблемою досі залишається функціонування інституту викривачів. Недостатній рівень усвідомлення державними службовцями користі викривання корупції та певну недовіру у ставленні до цієї практики. Невпевненість у працівників державних органів, що захист викривачів сприяє доброчесності на державній службі, або не бачать у ньому жодної цінності, мають обмежену інформацію щодо механізмів захисту та заохочення викривачів [19].

2.2. Практика формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України

Державна авіаційна служба (Державіаслужба) в Україні займає місце центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури, який реалізує державну політику у сфері цивільної авіації та використання повітряного простору України та є уповноваженим органом з питань цивільної авіації [7, с.1].

Засади загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції в Державіаслужбі ґрунтуються на необхідності виявлення основних причин допущення правопорушень, прийняття неефективних управлінських рішень, які негативно впливають на результати діяльності, та спрямовані на формування стратегії розвитку, визначенні завдань, функцій і умов діяльності в галузі цивільної авіації та використання повітряного простору України, дотримання безпеки авіації, прийнятті загальнообов'язкових авіаційних правил України, у здійсненні державного контролю за їх виконанням та встановленні відповідальності за їх порушення.

Пріоритетними завданнями Державіаслужби є реалізація державної політики у сфері цивільної авіації та використання повітряного простору України, внесення пропозицій Міністрові інфраструктури щодо забезпечення формування державної політики у сфері цивільної авіації та використання повітряного простору України, організація використання повітряного простору України, здійснення державного контролю та нагляду за безпекою цивільної авіації, нагляду за забезпеченням аеронавігаційного обслуговування [7, с.2].

Державіаслужба з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контролю за їх виконанням в апараті Державіаслужби.

Державіаслужба на постійній основі здійснює заходи, спрямовані на запобігання та протидію корупції відповідно до вимог чинного законодавства у частині:

- обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища державними службовцями та державними інспекторами;
- обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- обмеження щодо одержання дарунків, запобіганням одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними;
- обмеження спільної роботи близьких осіб;
- обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави;
- організації заходів із здійснення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави;
- контролю дотримання термінів подачі декларацій державними службовцями та державними інспекторами;
- дотримання правил етичної поведінки;
- урегулювання конфлікту інтересів;
- правової експертизи нормативно-правових актів;
- прозорості інформації;
- співпраці з викривачами, вжиття заходів щодо перевірки інформації;
- надання Державіаслужбою Національному агентству з питань запобігання корупції прямого доступу до інформаційних баз даних, володільцем яких є Державіаслужба;
- аналізу стану запобігання та протидії корупції у Державіаслужбі.

З метою організації та здійснення зазначених вище механізмів із запобігання та виявлення корупції, та відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції

від 27 травня 2021 року № 277/21, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 липня 2021 р. за № 914/36536, Наказу Національного агентства з питань запобігання корупції від 26 квітня 2021 року № 240/21 «Про встановлення обов'язкових вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах», Наказу Державіаслужби «Про введення в дію штатного розпису на 2021 рік Державної авіаційної служби України» від 25.01.2021 №280/с, Методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 13 липня 2017 року № 317, у Державній авіаційній службі України створений окремий структурний підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції - відділ з питань запобігання та виявлення корупції, керівник якого прямо підпорядковується Голові Державіаслужби [16].

Саме відділ є основною ланкою у запобіганні і виявленні корупції в Державіаслужбі. Основні функції відділу наведені у Додатку А.

Практичні заходи, які здійснює відділ з питань запобігання та виявлення корупції в Державіаслужбі з метою контролю та виявлення порушень вимог та обмежень Закону України «Про запобігання корупції»:

- 1) Перегляд повідомлень про суттєві зміни, на предмет виявлення порушень вимог щодо одержання подарунків, або виникнення позаслужбових стосунків з особою (отримання позики, фінансової допомоги тощо), які можуть зумовити виникнення конфлікту інтересів.

- 2) Здійснення заходів фінансового контролю. Протягом 2021 року у терміни, передбачені Порядком перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій проведено моніторинг своєчасності подання е-деклараций 390 працівниками Державіаслужби. За результатами проведеного моніторингу виявлено три особи, які не подали декларацію за 2020 рік та одна особа, що подала е-декларацию з порушенням терміну. Відділом було підготовлено та надіслано до Національного агентства відповідне

повідомлення. Також протягом року здійснюється моніторинг подання е-декларацій кандидатів на посади в Державіаслужбі (перед прийняттям) та працівників, що припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави (перед звільненням).

Важливим завданням що стосується фінансового контролю є оцінка відомостей у розділі 11, 15 декларації щодо виявлення можливих фактів порушення обмежень сумісництва та суміщення, з іншими видами діяльності, передбачених статтею 25 Закону (отримання доходів на підставі цивільно-правового договору, як самозайнята особа тощо).

У разі отримання доходів від осіб приватного права, додатково перевірити у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань чи не значиться особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування керівником такої юридичної особи приватного права.

Перевірити за допомогою інформаційних ресурсів аналізу відкритої інформації дату виключення особи зі складу виконавчих органів юридичної особи (чи здійснено воно до вступу на посаду).

3) Використовуючи ПІБ перевірити в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань інформацію про реєстрацію особи фізичною особою-підприємцем, а також переглянути такі реєстри: Єдиний реєстр адвокатів; Єдиний реєстр арбітражних керуючих; Єдиний реєстр нотаріусів; Державний реєстр оцінювачів з експертної грошової оцінки земель; Державний реєстр атестованих судових експертів; Реєстр атестованих осіб (архітектори, проектувальники; експерти; інженери технічного нагляду); Реєстр аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності.

4) Відслідковувати появу в особи позаслужбових стосунків, здатних зумовити виникнення приватного інтересу (отримання подарунку, фінансової допомоги, виникнення судового спору, укладання шлюбу тощо), виявивши

такі приватні інтереси, проаналізувати наявні у особи повноваження та прийняті рішення щодо можливості їх реалізації на користь такого інтересу;

5) Якщо в органі працюють близькі особи, здійснювати перегляд рішень організаційно-розпорядчого характеру на предмет наділення однієї з осіб повноваженнями по відношенню до іншої, зокрема у разі тимчасового виконання обов'язків, включення до складу дисциплінарної комісії, просування по службі тощо. Окремо необхідно зупинитись на можливості відібрання пояснень у особи. Відповідно до ст. 63 Конституції України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом[1].

З метою усунення конфлікту інтересів та мінімізації ризиків в роботі Державіаслужби передбачається здійснювати низку організаційних заходів щодо забезпечення відкритості та прозорості контрольно-наглядових функцій, адміністративних рішень, врегулювання порядку надання адміністративних послуг, ширшого використання інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечення ефективної роботи громадської приймальні, розміщення на вебсайті Державіаслужби інформації щодо оформлення заявок на отримання дозволів, сертифікатів та здійснення інших офіційних дій Державіаслужби.

Постійний та систематичний контроль за здійсненням заходів щодо усунення конфлікту інтересів та ризиків, які передбачені Політикою Державної авіаційної служби України щодо уникнення конфлікту інтересів, здійснюється безпосередньо керівництвом Державіаслужби та керівниками структурних підрозділів.

Для ефективного запобігання конфлікту інтересів, службовці Державіаслужби дотримуються наступних принципів та правил:

- принцип «багатьох очей», який передбачає скорочення кількості випадків прийняття посадовими особами відвідувачів сам-на-сам та здійснення контролю за діяльністю на робочому місці;
- приділення більшої уваги посадовим особам з відповідальним становищем та підвищеним корупційним ризиком;

- постійного врахування рівня службового та психологічного навантаження на кожного підлеглого працівника;
- комунікація між підлеглим працівником та начальником;
- проінформованості та врахування службових і особистих проблем чи негараздів кожного підлеглого працівника;
- приділення більше турботи працівникам, у яких з'явилися вагомні проблеми.

Необхідною складовою заходів щодо усунення конфлікту інтересів, причин та умов, що їм сприяють, є інформування працівників щодо наслідків неправомірної діяльності, проведення круглих столів, семінарів, що спрямовані на покращення знань антикорупційного законодавства, морально-психологічних настанов щодо неприпустимості вчинення корупційних злочинів, надання фахівцями відділу з питань запобігання та виявлення корупції персональних консультацій, допомога в підготовці звернення до Національного агентства щодо підтвердження чи спростування наявності у службовця конфлікту інтересів [35].

Контроль з боку керівництва містить всі перераховані категорії, процедури здійснення профілактичних й контрольних заходів.

Двічі на рік (червень, грудень) відділом з питань запобігання та виявлення корупції організовується, проведення самоаналізу кожного службовця щодо наявності у нього потенційного чи реального конфлікту інтересів. Проводиться моніторинг інформації наданої структурними підрозділами за результатами проведення самоаналізу щодо наявності потенційного чи реального конфлікту інтересів.

В ході проведення зазначеної роботи за 2021 рік було виявлено можливий реальний конфлікт інтересів у начальника юридичного управління.

Під час вивчення інформації встановлено наявність у начальника юридичного управління приватного інтересу у ТОВ "Центральноукраїнський навчальний центр авіаційної безпеки м. Кропивницький», який зумовлений тим, що власником та кінцевим бенефіціарним власником (контролером)

даного товариства є його близька особа, а саме теща (засновник 30 000 грн (30%). Відповідно до терміну «близькі особи» визначеному в частині першій ст. 1 Закону до близьких осіб належить мати дружини.

Після надання начальником юридичного управління безпосередньому керівнику повідомлення про наявність у нього можливого потенційного конфлікту інтересів, Головою Державіаслужби у відповідності до положень статті 30 Закону «Про запобігання корупції» прийнято рішення усунути начальника юридичного управління від виконання завдання, прийняття рішення чи участі в його прийнятті щодо ТОВ "Центральноукраїнський навчальний центр авіаційної безпеки м. Кропивницький».

Відділ надсилав листа до Національного агентства щодо можливого реального конфлікту інтересів у начальника управління системою авіаційної безпеки Державної авіаційної служби України у зв'язку з проведенням ним сертифікаційної перевірки служби авіаційної безпеки Державного підприємства обслуговування повітряного руху України, де працює його дружина.

З метою врегулювання конфлікту інтересів у начальника управління системою авіаційної безпеки Державної авіаційної служби України Головою Державіаслужби у відповідності до положень статті 30 Закону прийнято рішення усунути його від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті щодо ДП «Украерорух».

Відповідно до вимог антикорупційного законодавства, враховуючи пріоритетність ролі інституту викривачів у запобіганні та виявленні корупції в органах державної влади, Державіаслужбою приділяється належна увага забезпеченню умов для повідомлень фізичними і юридичними особами, особливо суб'єктами авіаційної діяльності, про порушення вимог антикорупційного законодавства Закону працівниками Державіаслужби, через спеціальну телефонну лінію, офіційний веб-сайт, засоби електронного чи іншого зв'язку відповідно до вимог ст. 53¹ Закону України «Про запобігання корупції» [5].

Державіаслужбою забезпечується впровадження превентивних заходів для формування культури розкриття інформації про корупцію серед працівників служби. Зокрема надаються роз'яснення та консультації про передбачену Законом можливість повідомляти інформацію про порушення іншою особою антикорупційного законодавства без зазначення авторства, а також про гарантії державного захисту викривачів, гарантії захисту щодо анонімності та нерозголошення інформації щодо викривачів, гарантії у сфері захисту трудових прав [39].

На постійні основи здійснюється профілактична та роз'яснювальна робота щодо інформування про покладені Законом обов'язки на суб'єктів декларування, які звільняються або іншим чином припиняють діяльність, з виконання функцій держави, подати е-декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

Відділом з питань запобігання та виявлення корупції згідно затвердженого Головою Державіаслужби плану систематично проводяться навчання з державними службовцями та державними інспекторами Державіаслужби із питань запобігання, виявлення і протидії корупції .

Всебічно проаналізувавши практичне застосування механізмів запобігання проявам корупції в Державіаслужбі, можна прийти до висновку, що завдяки впровадженню дієвих і прозорих механізмів запобігання корупції в органі, ефективній роботі відділу з питань запобігання та виявлення корупції, систематичне проведення з відділом семінарів-навчань саме представниками НАЗК, належне фінансування оплати праці працівників відділу антикорупційна діяльність в органі проводиться на високому рівні. Окрім того, керівництвом Державіаслужби постійно наголошується на необхідності протидіяти корупції, і ця політика підкріплюється реальними діями. Посилення відповідальності керівника за невиконання антикорупційного законодавства теж значно вплинуло на реальне виконання антикорупційних вимог суб'єктами антикорупційної діяльності, закріплених у законодавчих і нормативно-правових актах.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Реформування антикорупційного законодавства та вдосконалення механізмів щодо запобігання і протидії корупції у системі державної служби України необхідно здійснювати на засадах світових стандартів, що є логічними наслідками інтеграційних процесів України та засобами виконання зобов'язань перед світовими організаціями, які прагнуть й надалі використовувати передовий міжнародний досвід у запобіганні та боротьбі з корупцією.

Запорукою ефективності, стабільності та високого професійного рівня антикорупційного законодавства є необхідність впровадження постійних, актуальних соціологічних досліджень у сфері протидії корупції та боротьби між усіма соціальними групами в різних частинах країни. Це дасть змогу дослідити стан і масштаби національної корупції, ефективність антикорупційних органів, вжиті заходи та загальну антикорупційну політику.

Для цього в Закон України «Про державну службу» необхідно внести суттєві зміни, основним акцентом яких є створення прозорої системи відбору персоналу незалежним комітетом, просування по службі за об'єктивними критеріями, ротація персоналу на посадах з особливо відповідальним становищем, тощо. Та звісно зміни потребує і Закон України «Про запобігання корупції», у якому неврегульованими залишаються окремі проблемні питання, зокрема щодо фінансового контролю, інституту викривачів та конфлікту інтересів.

Варто зазначити, що важливим буде запровадити загальні вимоги для осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, за якими громадяни будуть оцінювати їх доброчесність, неупередженість та ефективність. Відповідно до цього доцільним буде прийняття правил щодо встановлення правил

доброї поведінки та етики на державній службі, запобігання конфлікту інтересів, управління доходами та звітами про витрати особами, уповноваженими на виконання державних завдань або завдань місцевого самоврядування.

Задля вдосконалення антикорупційного законодавства, а саме правоохоронних органів, необхідним є врахування європейських та європейсько-атлантичних стандартів, які узгоджують кримінальне та кримінальне правосуддя зі стандартами та рекомендаціями Ради Європи, визначають оптимальну структуру та національне законодавство, добір кадрів в органах виконавчої влади, усунення частого дублювання функцій різними інституціями, підвищення рівня експертизи та відповідальності в усіх ланках правоохоронного сектору, подальше застосування демократичних глобальних стандартів на щоденній та формальній основі.

Важливою складовою у досягненні високої ефективності процесу запобігання та протидії корупції є функціонування інституту громадськості, який би забезпечив безперервний та дієвий контроль за правоохоронними органами.

Саме прийняття окремого нормативно-правового акту, який би визначав повноваження суб'єктів уповноважених на виконання функцій держави міг би визначити сам процес надання доступу до публічної інформації прозорими і відкритими. З впровадженням даного закону, громадянам чітко описувались шляхи режиму доступу до інформації, строки розгляду їхніх запитів, правила стягнення плати, відповідальність за порушення законодавства тощо.

Звісно ж вагомим критерієм покращення антикорупційних механізмів є започаткування постійних досліджень у соціумі, які б стосувалися корупційної сфери. Дослідження реалізовувалися б шляхом проведення інтерв'ю та опитувань серед всіх верств населення. Це дасть змогу дослідити стан і масштаби національної корупції, ефективність антикорупційних органів, вжиті заходи та загальну антикорупційну політику.

Ще одним критерієм до покращення ситуації в Україні що стосується сприйняття корупції є питання тлумачення самого Закону «Про запобігання корупції». Видання доступних коментарів до нього, а також публікація різноманітних науково-практичних посібників, що ефективно роз'яснюють суть положень Закону. Все це дасть змогу покращити розуміння та обізнаність антикорупційного законодавства категорії громадян, які в першу чергу стикаються із проблемами корупції тим чи іншим чином.

Прийняття Адміністративно-процесуального кодексу в якому чітко висвітлювались питання щодо покращення системи використання державних коштів, відокремлення від державного фінансування політичних партій та передвиборчих кампаній, приведення у відповідність антикорупційної експертизи, підвищення кваліфікації суб'єктів правосуддя, а також удосконалення інституту відповідальності за корупційні правопорушення, значно покращить реформування антикорупційного законодавства України.

Провідним етапом покращення антикорупційного законодавства України є прийняття нової, удосконаленої Національної антикорупційної стратегії, основним фундаментом якої є дослідження в сфері корупції та результати соціологічних опитувань, та яка базуватиметься на досвіді вітчизняних та іноземних учених.

Провівши аналіз основних проблемних питань з реалізації механізмів запобігання та протидії корупції в системі державної служби України, та шляхів їх удосконалення можна наступним чином виділити деякі найважливіші з них.

Проблема. Обмежений інструмент фінансового контролю для певних категорій суб'єктів декларування.

Пропозиції щодо вирішення: переглянути перелік суб'єктів декларування та закріпити їх визначення в Законі, враховуючи результати оцінки корупційних ризиків, проведеної Національним агентством; посади з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків об'єднати на законодавчому рівні.

Очікуваний результат: врегульований список суб'єктів декларування, технічне оновлення системи електронного декларування та посилення спроможності НАЗК надавати поради користувачам системи; спрощений процес зазначення інформації до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Проблема. Компонентом у більшості корупційних правопорушень України є саме конфлікт інтересів, у тому числі він може виявитися і в корупційному злочині. Недоліки в законодавстві та відсутність ефективного механізму визначення конфлікту інтересів, заснованого на оцінці ризику, обмежують можливість мінімізації корупції шляхом запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Пропозиції щодо вирішення: Поняття «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» необхідно розширити та доповнити певними практичними прикладами. Необхідно спростити їх розуміння для пересічних громадян аби мати можливість застосовувати дані визначення на практиці без проблем; удосконалити законодавчий процес повідомлення про конфлікт інтересів та механізми їх вирішення також систему правил незалежності та зовнішнього вирішення конфлікту інтересів.

Очікуваний результат: забезпечення повного та неупередженого виконання правил конфлікту інтересів на практиці; підвищення обізнаності державних службовців щодо цього питання.

Проблема. Недостатній рівень усвідомлення державними службовцями користі викривання корупції та певну недовіру у ставленні до цієї практики. Невпевненість у працівників державних органів, що захист викривачів сприяє доброчесності на державній службі, або не бачать у ньому жодної цінності, мають обмежену інформацію щодо механізмів захисту та заохочення викривачів.

Пропозиції щодо вирішення: Підвищити обізнаність державних службовців щодо подання та перегляду повідомлень викривачів та забезпечення їх захисту та гарантій; підвищити обізнаність про канали повідомлень та механізми захисту. Крім цього слід розглянути можливість прийняття самостійного закону про захист викривачів. Вживати заходів щодо заохочення та формування у державному органі культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».

Очікуваний результат: підвищено обізнаність державних службовців щодо інституту викривачів; створено Єдиний портал повідомлень викривачів з метою забезпечення їх анонімності та конфіденційності; забезпечено державні органи комплексними методичними матеріалами, роз'ясненнями щодо захисту викривачів (зокрема, отримання ними безоплатної правової та психологічної допомоги), а викривачів – щодо їхніх прав і можливостей для захисту.

Проблема. За Порушення вимог чинного антикорупційного законодавства рідко настає дисциплінарна відповідальність; значна кількість суб'єктів, що підпадають під дію закону, уникають дисциплінарного стягнення.

Пропозиції щодо вирішення: привести у відповідність норми закону, що визначають підстави та порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктів антикорупційного законодавства грубе порушення вимог Закону є підставою для притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності;

Очікуваний результат: законодавчо врегульовано основні засади та підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктів, на яких поширюється його дія Закону України «Про запобігання корупції» а також розмежовано вимоги законодавства щодо притягнення правопорушників до дисциплінарної відповідальності.

Проблема. Суперечність кримінального законодавства з міжнародними стандартами у антикорупційній сфері, що часто призводить до ухилення від кримінальної відповідальності за порушення вимог Закону «Про запобігання корупції».

Пропозиції щодо вирішення: усунути розбіжності між положеннями Кримінального кодексу України та Закону України «Про запобігання корупції» щодо визначення корупційних кримінальних правопорушень; привести у відповідність кримінальне законодавство України, відповідно до якого особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, будуть притягнені до кримінальної відповідальності за безпідставне збагачення після припинення такої діяльності.

Очікуваний результат: внесені зміни до кримінального законодавства та Закону України «Про запобігання корупції» в частині загальних дефініцій, розмежована відповідальності за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Суб'єкти Закону «Про запобігання корупції» будуть нести відповідальність за вчинення корупційних правопорушень відповідно до закону. Ухилення від відповідальності буде врегульовано.

Проблема. Уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції не повністю реалізують свій потенціал через недостатнє забезпечення самостійності.

Пропозиції щодо вирішення: вжити заходів щодо посилення гарантій незалежності, а також підвищення фінансування та статусу уповноважених, які діють законно та принципово реагують на кожне повідомлення про корупцію; виконувати обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноважених підрозділів та укомплектувати наявні вакантні посади уповноважених; вжити заходів щодо посилення професійної компетентності працівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) як провайдерів антикорупційного інформування у державних організаціях; забезпечити реалізацію повноваження уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) державного органу/підприємства самостійно за власним підписом надсилати

повідомлення про корупцію до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції

Очікуваний результат: Уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції будуть функціонувати як самостійний незалежний лідерський інститут, який враховує найкращий досвід різних країн світу та отримує всебічну координаційну підтримку з боку державних органів, в тому числі і підтримку Національного агентства. Уповноважені підрозділи у співпраці з іншими зацікавленими сторонами здійснюють ефективні, чітко визначені функції щодо запобігання та виявлення корупції. Національне агентство розробило кваліфікаційні вимоги до якісного та неупередженого добору кандидатів на посади уповноважених осіб, визначило ресурси необхідні для ефективної роботи, та гарантії захищеності та самостійності підрозділів.

Отже, для функціонування ефективного механізму виконання адміністративно-правових заходів щодо запобігання та виявлення корупції в державних установах України необхідно впроваджувати наукові розробки та позитивний міжнародний досвід у боротьбі з корупцією. Використовувати рекомендації світових організацій та спеціалістів у процесі розробки актів антикорупційного законодавства, забезпечення добросовісного та справедливого функціонування правоохоронних органів.

ВИСНОВКИ

1. Визначено теоретичні засади поняття «корупція». У сучасному науковому дискурсі існує величезна кількість підходів до визначення сутності й змісту корупції, різноманітних варіантів її класифікації. Але можна виділити п'ять основних ідентифікуючих ознак корупції: як особливого виду державно-управлінських відносин; як правове відхилення; як соціально-політичний інститут; як культурно-психологічний феномен; як відповідний набір стратегій поведінки різного роду соціальних груп, що прагнуть отримати незаконні переваги через використання влади та службового становища. Механізм запобігання проявам корупції у системі державної служби розглядається як система цілеспрямованих дій, спрямованих на гарантування конституційних прав і свобод людини та укріплення демократичних європейських цінностей, забезпечення взаємного впливу місцевих органів публічної влади, силових структур, інститутів громадянського суспільства й громадян антикорупційній сфері, що вирізняється партнерським характером взаємодії, відкритістю й прозорістю їх відносин.

2. Охарактеризовано механізми спрямовані на запобігання і протидію корупції у системі державної служби. Важливим є те, що механізми спрямовані на запобігання і протидію корупції – це сукупність юридичних засобів (засобів впливу), за допомогою яких забезпечують реалізацію антикорупційної політики держави. Законодавством України у сфері запобігання корупції встановлено низку положень, що за змістом є обмеженнями, обов'язками та вимогами до поведінки суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції». Усі ці інструменти становлять комплекс антикорупційних механізмів, які запобігають вчиненню корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень. Ефективне та свідоме виконання механізмів запобігання корупції усіма

суб'єктами зменшити вплив корупціогенних ризиків на діяльність державних органів, допоможе сформувавши в суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, підвищити рівень довіри населення до влади.

3. Проаналізовано сучасний стан корупції у системі державної служби та основні проблеми запобігання проявам корупції. Недостатня визначеність механізмів запобігання проявам корупції, їх непослідовність і поверхність у процедурі формування, породжує у порушників почуття безкарності. Надзвичайно широкий інституціональний контент протидії корупції поступово перетворює протидію корупції на закрити адміністративну систему, яка починає набувати рис автономії в державі та закритості для суспільства. Відсутність державної ініціативи й необхідних організаційних заходів щодо створення суспільних формувань, незалежних недержавних структур для підвищення активності населення в боротьбі з корупцією провокує вузько спрямований підхід до розуміння протидії, тобто спрямованої не на явище корупції, а на її прояви. Системні недоліки законодавства, що виявляються як у недосконалості норм законів так і в їх внутрішній суперечності, не сприяють створенню раціональної системи контролю за діяльністю державних службовців, і тому проблема корупції продовжує набувати масштабів саме таких які ми можемо спостерігати сьогодні.

4. Аналіз практики формування механізмів запобігання проявам корупції Державної авіаційної служби України дозволив виявити основні загрози виникнення корупційних ризиків у роботі Державіаслужби, що в свою чергу може призвести до вчинення корупційних правопорушень. Для запобігання корупційним проявам Державіаслужба на постійній основі здійснює заходи відповідно до вимог чинного законодавства у частині: обмеження щодо використання службових повноважень чи свого службового становища державними службовцями та державними інспекторами; обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;

обмеження щодо одержання дарунків, запобіганням одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведіння з ними; обмеження спільної роботи близьких осіб; обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави; організації заходів із здійснення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави; контролю дотримання термінів подачі декларацій державними службовцями та державними інспекторами; дотримання правил етичної поведінки; урегулювання конфлікту інтересів; правової експертизи нормативно-правових актів; прозорості інформації.

5. Визначено шляхи вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби. Законодавчо неврегульовані механізми виявлення конфлікту інтересів, наявність розбіжностей у кримінальному та антикорупційному законодавстві, обмеження інструментів фінансового контролю, недосконалий механізм заохочення та захисту викривачів, недостатня автономність інституту уповноважених підрозділів, – все це запорука ефективного та стабільного функціонування антикорупційних механізмів. Для вирішення зазначених проблем необхідно в першу чергу удосконалити положення антикорупційного, кримінального, адміністративного законодавства, позбутись правових колізій та розбіжностей. Чи не найважливішим буде підвищити обізнаність самих державних службовців з питань що є проблемними, а також посилення гарантій незалежності, підвищення фінансування та статусу уповноважених. Антикорупційна політика держави в першу чергу має попереджати корупцію, шляхом формування негативного ставлення населення до будь-яких проявів корупції, впровадження антикорупційної культури громадян України, антикорупційної освіти, а також антикорупційних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 05 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР (Закон втратив чинність на підставі Закону №1506-VI від 11 червня 2009 р.) // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – 22 серпня (№34). – Ст.266.
3. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11 червня 2009 р. № 1506-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17#Text>
4. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. 3206-VI (Закон втратив чинність) // Відом. Верховної Ради Украї-їни. – 2011. № 40. Ст.404
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1700-VII. URL: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
6. Про Державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016, № 4, ст.43.
7. Про затвердження Положення про Державну авіаційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2014 р. № 520
8. Лист Кабінету Міністрів України від 2 квітня 1993 р. № 19-683/4 Верховній Раді України // URL: <https://zakon2.rada.gov.ua>.
9. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: [Конвенція РЄ, Міжнародок від 04 листопада 1999 р. в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV.// офіц. Вісник України. – 2005. – 22 квітня (№14). – С.19.
10. Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 26.10.2020 №10 «Щодо правового статусу викривачів у кримінальному провадженні»
11. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 року № 277/21, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 липня 2021 р. за № 914/36536 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції».

12. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 19 січня 2017 року №31 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм органів влади».
13. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 08.12.2017 № 1379, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 22 січня 2018 р. за № 87/31539 «Про затвердження Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження».
14. Рішення НАЗК від 11 серпня 2016 року N 3 «Про роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю».
15. Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 квітня 2021 року №5 «Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції».
16. Положення про відділ з питань запобігання та виявлення корупції Державної авіаційної служби України, затверджене Головою Державіаслужби 12 серпня 2021 року.
17. Бардачов Ю.М. Нові підходи до боротьби з корупцією: законодавче забезпечення та проблема реалізації : матеріали засідання круглого столу / за заг. ред. Бардачова Ю.М., Лопушинського І.П., – Херсон: 2011. – 116 с.
18. Баран М.П. Запобігання та протидія корупції: освітній пакет [для тематичного семінару]/М.П. Баран, Р.Й. ,Струтинський, місто та місце видання, 2012. – 91с.
19. Гарашук В. М., Мухатаєв А. О. 8Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. – Харків : Право, 2020. – 144 с
20. Задорожний С.А. Механізм запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис.д-ра іст. наук /– К., 2016. - 246 с.
21. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Про результати дослідження проблем,

- що пов'язані з протидією корупції в Україні. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2016. № 2. С. 85–114.
22. Клименко Д. Політична корупція в системі державного управління України: зміст наукової проблеми. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. / за заг. ред. В.С. Загорського, А.В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 23. С. 94–102 .
 23. Кузьменко В.В., Фоміна М.В., Сутність, форми і класифікація корупційних відносин. Економічний вісник. 2013. С. 182-186
 24. Петрова А. С. Корупція як соціально-правовий феномен / А. С. Петрова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2015. - Вип. 4. - С. 96-102.
 25. Підбережник Н. П. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі [Текст] / Н. П. Підбережник // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 36. – С. 158–165.
 26. Прохоренко О. Я. Протидія корупції в Україні у середовищі державних службовців / О. Я. Прохоренко, О. О. Гринчак // Інвестиції: практика та досвід. - 2012. - № 1. - С. 99-101.
 27. Серьогін С.М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. 2012. № 1. С. 134—140.
 28. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». — К.: Атіка, 2011. — 424 с.;
 29. Запобігання проявам корупції та конфлікту інтересів на державній службі (міжнародний досвід). Інформаційно-довідковий матеріал. — Хмельницький: Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, – 2013. –33 с.
 30. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ: 2012. – с. – 237
 31. Антикорупційна політика України : навчальний посібник для членів

- громадських рад / Е. Р. Рахімкулов, О. В. Климович, С. І. Панцир, М. В. Чугаєвський, Л. І. Лебедюк. – Львів, 2011. – 136 с.
32. Антикорупційна політика держави: складові та напрями реалізації: навч. посіб. / С.М. Серьогін (кер. авт. кол.), В.В. Баштанник, Н.А. Липовська та ін.; за заг. ред. С.М. Серьогіна. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. 476 с.
 33. Антикорупційна доброчесність 2020: аналітичний огляд за результатами соціологічного дослідження. —К., Національне агентство з питань запобігання корупції, 2021. — 68 с.
 34. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» Київ: Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
 35. Реформування антикорупційної політики держави: мета та шляхи реалізації: Роз'яснення від 07.09.2011 р. / Міністерство юстиції України.
 36. Альтернативний Звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / За заг. ред. М.І. Хавронюка.-К., 2017.-С. 33-34. URL: http://pravo.org.ua/ua/about/books/alternative_report_2016/.
 37. Бабіч О. Правовий аналіз Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» / О. Бабіч. URL: [http://pravotoday.in.ua/ru/press\)centre/publications/pub](http://pravotoday.in.ua/ru/press)centre/publications/pub).
 38. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/konflikt-interesiv/>.
 39. Державна авіаційна служба України. URL: <https://avia.gov.ua/>.
 40. Посібник для роботи антикорупційної громадської приймальні. URL: http://ua.prostirzmin.org/misc/cao_manual.pdf.
 41. Навчально-методичний посібник з підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з організації роботи щодо запобігання та протидії проявам корупції (I-VII категорії посад). URL: www.nai.au.kiev.ua/nniu_site/files/1/korrupt_202011.doc.
 42. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції. Антикорупційний портал «Stepup.press». URL:

<http://stepup.press/antikorculture/item/412-mijnarodnij-dosvid-shodozapobigannja-ta-protidiji-korupcii>.

43. Шосте всеукраїнське муніципальне опитування. Проведено Соціологічною групою «Рейтинг» від імені Центру аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту. URL: https://ratinggroup.ua/research/regions/shestoy_vseukrainskiy_municipalnuu_opros.html.
44. Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamku/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-berezen-2021r>.
45. Індекс сприйняття корупції-2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020>.
46. Українці залучені до громадської діяльності, але уникають активної участі. – Режим доступу: <https://engage.org.ua/ukr/ukraintsi-zalucheni-do-hromadskoi-diialnosti-ale-unykaiut-aktyvnoi-uchasti/>
47. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.
48. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 році URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf.
49. Дослідження проведені Міжнародною антикорупційною організацією Transparency International. Сприйняття корупції. URL: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/

**Основні завдання відділу з питань запобігання та виявлення корупції у
Державній авіаційній службі України**

- 1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;
- 2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності Державіаслужби, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення відповідних пропозицій Голові Державіаслужби;
- 3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;
- 4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування Голови Державіаслужби та Національного агентства з питань запобігання корупції про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;
- 5) перевірка факту подання декларацій суб'єктами декларування та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону порядку;
- 6) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;
- 7) розгляд повідомлень про порушення вимог Закону.
- 8) здійснення повноважень у сфері захисту викривачів відповідно до Закону;
- 9) інформування Голови Державіаслужби, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у випадках, передбачених законодавством, про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції [16].

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

РЕФЕРАТ
ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему:

МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Студентки 2 курсу, 5м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Проколійко
Катерини
Миколаївни

(підпис студента)

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

(підпис гаранта)

Київ 2021

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (49 найменувань) та додатку. Матеріали роботи містять 5 рисунків та 1 таблицю. Загальний обсяг роботи складає 50 сторінок комп'ютерного тексту, основної частини – 44 сторінки.

Метою роботи є вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Для досягнення зазначеної мети було вирішено такі завдання:

- дослідити поняття «корупція», її сутність, зміст та прояви;
- охарактеризувати механізми, спрямовані на запобігання і протидію корупції у системі державної служби;
- визначити сучасний стан корупції та проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби;
- проаналізувати практику формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України;
- визначити шляхи вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Об'єктом роботи є процес формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Предметом роботи є теоретико-методологічні аспекти формування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

У роботі використано такі методи дослідження: історичний і логічний були використані в процесі вивчення теоретичних засад запобігання проявам корупції. Методи аналізу та синтезу використовувалися при дослідженні сучасного стану механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби. Системний підхід використано для визначення шляхів удосконалення механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби.

У першому розділі розкриваються теоретико-методологічні основи поняття «корупція», її сутності а також механізмів, спрямованих на запобігання і протидію корупції у системі державної служби.

У другому розділі визначається сучасний стан корупції та проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби а також здійснюється аналіз формування та застосування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України.

У третьому розділі визначаються і пропонуються шляхи вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Одержані результати можуть бути використані у подальшому розвитку нормативно-правових засад механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби а також на практиці впровадження удосконалених механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби України.

АНОТАЦІЯ

Проколійко Катерина Миколаївна

Механізми запобігання проявам корупції в системі державної служби

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» спеціалізацією «Публічне управління та адміністрування». Київський національний торговельно-економічний університет, 2021.

У випускній кваліфікаційній роботі на основі праць вітчизняних та іноземних учених охарактеризовано таке явище як «корупція», її основні види та форми, особливості формування та функціонування механізму запобігання проявам корупції у системі державної служби. Визначено сучасний стан корупції та проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби. Проаналізовано практику формування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України. За результатами аналізу функціонування механізму запобігання проявам корупції, розроблено заходи щодо вдосконалення механізмів запобігання проявам корупції у системі державної служби.

Ключові слова: корупція, протидія, запобігання, антикорупційна політика, державна служба.

SUMMARY

Kateryna Prokoliiko

Mechanism for preventing corruption in the civil service

Graduation qualification work for the master's degree in the specialty 281 «Public Administration» specialization «Public Administration». Kyiv National University of Trade and Economics, 2021.

The qualification work on the basis of the works of domestic and foreign students describes such a phenomenon as «corruption», its main types and forms, features of the formation and functioning of the mechanism for preventing corruption in the civil service. The current state of corruption and the problems of preventing corruption in the

civil service are identified. The practice of forming mechanisms for preventing corruption in the State Aviation Administration of Ukraine is analyzed. Based on the results of the analysis of the functioning of the mechanism for preventing corruption, measures have been developed to improve the mechanisms for preventing corruption in the civil service.

Key words: corruption, counteraction, prevention, anti-corruption policy, civil service.

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу
студентки Проколійко Катерини Миколаївни
2 курсу 5м групи заочної форми навчання
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
на тему:

«Механізми запобігання проявам корупції у системі державної служби»
(за матеріалами Державної авіаційної служби України)

Випускна кваліфікаційна робота виконана на тему, яка є актуальною для сфери державного управління.

У роботі розкрито теоретичні основи поняття «корупція», її сутності а також механізмів, спрямованих на запобігання і протидію корупції у системі державної служби. Визначено сучасний стан корупції та проблеми запобігання проявам корупції в системі державної служби, а також здійснено аналіз формування та застосування механізмів запобігання проявам корупції в Державній авіаційній службі України.

Студентка продемонструвала достатній рівень володіння теоретичним матеріалом щодо обґрунтування теоретичних особливостей механізмів запобігання проявам корупції та вміння застосовувати цей матеріал у процесі реального дослідження.

Якість оформлення випускної кваліфікаційної роботи позитивна. Основні вимоги щодо оформлення матеріалу враховані. В цілому матеріал роботи викладено послідовно і логічно.

Випускна кваліфікаційна робота рекомендується до захисту.

Рецензент:

начальник відділу з
питань запобігання та
виявлення корупції Державної
авіаційної служби України

Alexander Potapenko
Олександр ПОТАПЕНКО

Завідувачу кафедри публічного управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Проколійко Катерина Миколаївна, повідомляю, що за результатами здійснення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «Механізми запобігання проявам корупції у системі державної служби» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія роботи ідентична з друкованою.

«18» 11 2021 року

 (підпис)

Згода

Я, Проколійко Катерина Миколаївна, цим засвідчую, що є автором
випускної кваліфікаційної роботи на тему: «Механізми запобігання проявам
корупції у системі державної служби» несу повну відповідальність за
достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина
роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне
підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься
державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована
мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний
депозитарій Київського національного торговельно-економічного
університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«18» 11 2021 року

Підпис

(Проколійко К.М.)

Прізвище, ініціали